

DIPLOMATARIUM NORVEGICUM

FRA EN UTGIVERS VERKSTED

Videokanon: Bilde 1.

Innledning

Utgivelsen av Diplomatarium Norvegicum nærmer seg avslutningen. Fra det første heftet kom ut i 1847, til bind 22, som ble utgitt i 1995, er det et spenn på knappe 150 år. Bindene 1 til 22 ble gitt ut heftevis. Til bind 20 kom bare første hefte. Det ble utgitt i 1915. Ser man bort fra det supprimerte Syvende hefte til bind 17 utgitt i 1953 - et arbeid som for øvrig Alexander Bugge avsluttet i 1908 - skulle det altså gå 60 år før bind 21 forelå i 1976. Vi er nå kommet så langt med bind 23 - påbegynt i 1996 - at det er et berettiget håp om å få det utgitt i forbindelse med jubileet i 2005.

Hva er så Diplomatarium Norvegicum?

Det er kort fortalt en samling av dokumenter fra middelalder og tidlig nytid som angår norske forhold. Dokumentene omtales også som brev eller som diplomer. De er oftest korte og de fleste er dokumenter med rettskraftig funksjon. Særlig fra 1500-tallet finnes det også eksempler på brev av mer privat karakter.

FORKLARING AV BREVOPPSETTET

Videokanon: bilde 2

Jeg vil trekke frem to forhold som har gjort det mulig å fremstille et bind i løpet av en 10-årsperiode, til tross for at utgivelsesprinsippene gjør arbeidet mer tidkrevende enn hva tilfellet var for de første bindene: - mer tidkrevende først og fremst fordi forkortelser i originalen oppløses og kursiveres, fordi navneregistrene er mer gjennomarbeidede når det gjelder identifisering av personer og steder, og endelig fordi sakregistrene er langt mer fullstendige enn hva tilfellet er i de tidlige bind.

De to forhold er:

a tidligere generasjoners registrerings- og avskrivingsarbeid

kombinert med

b enkel bruk av elektronisk tekstbehandling, skanning og databasebygging

Litt om forhistorien

Ved opprettelsen av Kjeldeskriftraadet ved kongelig resolusjon av 15. september 1922, samtidig med innføringen av den underliggende Kommisjonen for Diplomatarium Norvegicum, ble den videre utgiverkursen for verket staket ut. Dette fant sted altså etter at bind 1-20 hadde utkommet. Utgiverne fikk økonomiske midler til bl. a., sitat:

- a) aa ordna og stella upp Diplomatariets samlingar
- b) aa utarbeida registrantar over diplomtilfanget etter kronologiske, topografiske, administrative og arkivmessige synspunkter

Kommisjonen utvidet dessuten i 1936 arbeidsprogrammet til også, sitat: - ”aa fyrebu utgjeving av diplom fraa tidi 1572 - 1604, etterkvart som det vert høve til det.”

REGESTENE

Videokanon: bilde 3

Vi er nå i den heldige situasjonen at vi kan høste fruktene av dette arbeidet.

Riksarkivet har som et resultat av denne store og langvarige arbeidsinnsatsen til rådighet om lag 25 000 maskinskrevne ”registrantar” - eller ”regestsedler” som de nå gjerne omtales som.

Alle de omtalte regestsedler for perioden inntil 1572 er skannet og OCR-lest. Det er her tale om ca 2 800 sedler, som nå foreligger som en flat tekstfil. Skanningen av sedlene har vært svært vellykket. Det har vært lite oppretting, med unntak av de etter måten få sedler der maskinskriveren har vært økonomisk og villet spare på fargebåndet.

Av dette materialet på 2 800 regester er det 1 900 regester av hittil utrykte brev. Det skulle tilsi at det på grunnlag av sedlene skulle være materiale nok til et avsluttende bind 24.

Dette gjør det mulig å kopiere regest, dokumentopplysninger, datering og utstedelsessted direkte inn i arbeidsfilen for bind 23. Nå må selvsagt regesten i etterkant tilpasses de krav som ble fastlagt for bind 21 og 22, men det sier seg selv at vi sparer atskillig tid ved å benytte regesten på seddelen som grunnlag. De arkivsignaturene som er foreldet, må naturligvis også oppdateres.

BREVTEKSTEN

Videokanon: bilde 4

Det langt mest tidkrevende arbeidet med et brevnummer i en utgave som diplomatiet, er transkriberingen av brevteksten. Riksarkivet har en mengde klargjorte avskrifter. Dette er avskrifter som går tilbake til Gregers Fougner Lunds dager fra først på 1800-tallet. Noen av dem er spesielt verdifulle fordi originalene til dem er gått tapt. I mange tilfeller er også originalene avfotografert. Hva mer er: avskriftene er nesten alle diplomatariske, det vil si at oppløsninger er markert ved understreking. De fleste av disse avskriftene er sågar korrekturlest.

Trengs det en ytterligere korrektur mot originalen? I de fleste tilfeller er det unødvendig. Enkelte håndskrevne avskrifter kan imidlertid være noe uklare med hensyn til hvilken eller hvilke bokstaver som avskriveren har understreket og som dermed skal kursiveres i den trykte utgaven. At dette blir korrekt gjengitt, er av stor betydning for språkforskeren, men har liten betydning - om noen - for historikeren.

Hva har dette hatt å si for arbeidet med bind 23?

Til dags dato er det til bind 23 benyttet ca 250 avskrifter av dokumenter fra Eske Bille arkiv i Rigsarkivet i København, i tillegg kommer det samme antall avskrifter av dokumenter i andre arkiver og også avskrifter av dokumenter i privat eie.

ARBEIDSFIL FOR BIND 23

Videokanon: bilde 5

- navneregister
- sakregister

Hjelpemidler til navneregistrene

Normalisering og identifisering av navnematerialet er en tidkrevende prosess. Denne prosessen er blitt enklere fordi vi disponerer en

a Database (Access) med *alle* personnavn i DN (knapt 130 000 poster), laget på grunnlag av Riksarkivets seddelsamling, basert på registrene i de trykte utgavene. Alle personnavn fra registrene er tastet inn. En optimalisering av registeret med utgangspunkt i første bind ble startet høsten 2002. Resultatet bekreftet den oppfatning vi hadde på forhånd, nemlig at registrene i de eldste bindene er svært mangelfulle: det vil si at slett ikke alle navn er tatt med, og enkelte navn i registrene mangler fullstendig sidehenvisning. I tillegg er mange navn oftest ikke identifisert ut over de opplysningene en finner i selve brev-teksten.

UTSNITT AV TABELLEN I DN-BASEN

Videokanon: bilde 6

EKSEMPEL PÅ IDENTIFISERING AV PERSONER

Videokanon: bilde 7 og 8 og 9

EKSEMPEL PÅ IDENTIFISERING AV STEDSNAVN

b Tekstfil (vel 800 sider) med stedsnavn hentet fra tidligere maskinleselige utgaver

Videokanon: bilde 10

Opplysningene hentes fra denne filen ved å kopiere de aktuelle elementene direkte inn i registerfunksjonen i tekstbehandlingsprogrammet.

Til slutt: Dokumentasjonsprosjektet, som var et samarbeid mellom de norske universitetene, fikk laget en nettversjon av det norske diplomatiet, bindene 1-21. Nyttig, men med klare begrensninger når det gjelder søkeresultatene i teksten (fritekstsøk), siden brevtøkene er unormaliserte. Nå ser vi også frem til nok et hjelpemiddel: en elektronisk versjon av Regesta Norvegica.